

Motion till riksdagen 2019/20:2726

av **Karin Enström m.fl. (M)**

Åtgärder för att stärka demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter samt motverka hedersrelaterat våld och förtryck

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett lättillgängligt och användarvänligt informationsmaterial till nyanlända om mänskliga fri- och rättigheter, demokrati, jämställdhet mellan könen, barnkonventionen, hedersrelaterat våld och förtryck, könsstymning samt skyldigheter och rättigheter i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regelbunden uppföljning av länsstyrelsernas arbete med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att i varje län identifiera kommuner som kommit längre än andra i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt att bygga upp en struktur för utvecklingsarbete och erfarenhetsutbyte och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av utökad information om samt opinionsbildning och annat förebyggande arbete mot att unga blir gifta mot sin vilja, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att permanenta Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Nationellt centrum för kvinnofrids verksamhet ska bedrivas vid Uppsala universitet fullskaligt och utan avbrott och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av utökad information om samt opinionsbildning och annat förebyggande arbete mot könsstymning och oskuldskontroller av flickor och kvinnor och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

I regeringsformen slås det fast att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Alla svenska medborgare har samma grundläggande fri- och rättigheter, oavsett till exempel ålder, kön eller härstamning. De flesta av reglerna om fri- och rättigheter gäller även utländska medborgare. Många av de mänskliga fri- och rättigheter och värderingar som ligger till grund för vårt samhälle och vår stat har Sverige gemensamt med andra länder. De återfinns i våra inhemska grundlagar, i Europakonventionen och i Förenta nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Vi bor i ett land där människor med olika ursprung, yrken, intressen och identiteter lever tillsammans. Människor har olika politiska och religiösa uppfattningar. Samhället vilar dock på en värdegrund för hur vi ska förhålla oss till och bete oss mot varandra. Det är en viktig del av det som håller samman vårt samhälle. Dessa värderingar är också djupt förankrade hos de allra flesta som bor i Sverige. Det handlar exempelvis om alla människors lika värde, allas rätt till sitt liv och sin frihet, vikten av en fungerande rättsstat samt rätten att ha en religion, men också att avstå.

Värderingar om att varje människa ska ha frihet att råda över sitt eget liv och rätt att forma det efter sina val är starka i vårt land. I den globala värderingsundersökningen World Values Survey utmärker sig Sverige som det land som värderar individens frihet allra högst.

Jämställdhet mellan kvinnor och män är någonting annat som vi värderar högt. Decennier av jämställdhetskamp har gjort oss till ett av världens mest jämställda länder. Även om vi har många utmaningar kvar är Sverige ändå ett land där exempelvis en mycket hög andel kvinnor förvärvsarbetar.

Det är mycket allvarligt när jämställdheten hotas av fundamentalistiska och traditionalistiska krafter. De inskränker människors, ofta flickors, kvinnors och hbtq-personers, frihet. Krafter som leder till bland annat kontroll av kvinnors klädsel, oskuldskontroller och tvångs- och barngifte. Vi kan aldrig acceptera att det förekommer alltför ofta att så gott som hela släkter och allt umgänge mobiliseras för att kontrollera, förtrycka och fördöma dem som vill leva sina liv på sina egna villkor.

Ibland motiveras förtryck med att det hör till hederskultur. Men det är inte hedervärt att begränsa människor och ta ifrån dem rätten till deras liv och deras livsval. Det är tvärtom vanhedrande för den som utför förtrycket. Det bryter dessutom mot grundläggande mänskliga fri- och rättigheter och demokratiska, västerländska och svenska värderingar. Däremot är hedersvåld och hedersförtryck etablerade begrepp, och vi använder dem därför i den här motionen.

Att blunda för hedersvåld och hedersförtryck är att svika de människor som är utsatta. När värderingarna om jämställdhet och frihet utmanas så måste det motverkas dels genom en livskraftig värderingsdebatt, dels genom konkret politik. Det svenska samhället behöver arbeta mer aktivt med att motarbeta ojämställdheten samt stödja människor och organisationer som vill ha jämställdhet och respekt för individens frihet i alla delar av Sverige.

Informationsmaterial till nyanlända

De barn, ungdomar och vuxna som kommer till Sverige från andra länder utgör inte en homogen grupp. Många härstammar dock från länder där mänskliga fri- och rättigheter,

kvinnors rättigheter och barns rättigheter kränks allvarligt. Det är därför viktigt att nyanlända, inte minst flickor och pojkar, får information och kunskap om sina rättigheter, möjligheter och skyldigheter, det vill säga om mänskliga fri- och rättigheter, demokratiska principer och betydelsen av jämställdhet, som är fundamentala värderingar i Sverige. Samhällsorienteringen för nyanlända har som syfte att underlätta deras etablering och delaktighet i det svenska samhället och behandla bland annat de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna. Vi anser att det bör vara en större betoning på rättigheter, specifikt barns rättigheter, skyldigheter, jämställdhet och hedersförtryck.

Vi ser även ett behov av att ta fram ett lättillgängligt och användarvänligt informationsmaterial till nyanlända om mänskliga fri- och rättigheter, demokrati, jämställdhet mellan könen, barnkonventionen, hedersrelaterat våld och förtryck, könsstympling samt skyldigheter och rättigheter i Sverige.

Detta material bör skrivas både på hemspråken och på lätt svenska samt spridas brett i Sverige genom olika kanaler som till exempel svenska för invandrare (sfi), komvux, skolor inklusive förberedelseklasser, förskolor, asylboenden, familjehem, hem för vård eller boende, andra hem för ensamkommande barn, mödravårdscentraler (för att nå blivande föräldrar), barnavårdscentraler, socialtjänsten, Migrationsverket, rättsväsendet och ideella organisationer.

Uppföljning, utvecklingsarbete och erfarenhetsutbyte

Det pågår arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck lokalt i kommunerna, på länsnivå och regional nivå och nationellt. Länsstyrelserna har haft ett särskilt ansvar i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Vi anser att detta arbete, som ett led i arbetet med att främja mänskliga rättigheter i Sverige, bör följas upp regelbundet.

Sverige är indelat i 290 kommuner och 21 län. Dessa län och kommuner har kommit olika långt i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns, också det ur ett perspektiv som tar sin utgångspunkt i mänskliga rättigheter, ett behov av att i varje län identifiera kommuner som har kommit längre än andra i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt att bygga upp en struktur för utvecklingsarbete och erfarenhetsutbyte.

Tvångs- och barnäktenskap

Ungdomsstyrelsen, nuvarande Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, genomförde år 2009 studien Gift mot sin vilja. Den visade att cirka 70 000 unga människor i Sverige var oroliga för att inte själva få välja partner eller vem de ska gifta sig med. Även Socialstyrelsens rapport Frihet och familj från år 2007 visade att den vanligaste orsaken till att unga omhändertas och placeras i skyddat boende, på grund av hedersrelaterat våld och förtryck, var att de inte själva fick välja partner samt att de var allvarligt hotade om de inte följde familjens krav. Om man utgår från Socialstyrelsens och Ungdomsstyrelsens nationellt viktade studier samt de lokala kvantitativa studierna från Malmö och Stockholm hamnar medeltalet på ungefär tio procent av de unga från högstadiet upp till 25 år. Det skulle innebära över 100 000 personer bara bland unga. Utöver det tillkommer utsatta vuxna.

1 063 niondeklassare på 13 skolor runt om i Uppsala kommun har fått svara på en enkät rörande hedersrelaterat våld och förtryck. 46 procent av de flickor som uppgivit att de inte själva får välja framtida partner uppger att de även utsätts för fysiskt våld och 61 procent för psykiskt våld i hemmet. Motsvarande siffror för pojkar är 36 respektive 44 procent.

Projektet Nå kartlade hur stor andel av ungdomar som går gymnasiesärskolans nationella program som lever med hedersrelaterade normer och begränsningar. Av de 221 elever som besvarade enkäten svarade 9 procent av flickorna och 6 procent av pojkarna att det var deras föräldrar som bestämde vem de skulle gifta sig med.

Under alliansregeringen, den 1 juli 2014, trädde lagen mot äktenskapstvång i kraft. Den innebär att det utöver att det är straffbart att tvinga någon att gifta sig också är brottsligt att pressa någon att gifta sig mot sin vilja. Även försök och förberedelse till äktenskapstvång är kriminaliserat samt att lura någon att resa utomlands i syfte att han eller hon ska giftas bort genom tvång eller utnyttjande. Vidare avskaffades möjligheten för barn att få dispens för att gifta sig. Reglerna om erkännande av utländska äktenskap skärptes också. Från och med den 1 januari 2019 gäller ytterligare skärpt lagstiftning som innebär ett förbud mot att erkänna utländska barnäktenskap. Förbudet gäller oavsett vilken anknytning till Sverige personerna hade när äktenskapet ingicks eller hur gamla de är när frågan prövas av en myndighet. Om minst en av personerna fortfarande är ett barn vid prövningen ska det aldrig gå att göra undantag från förbudet.

I Storbritannien finns det sedan år 2005 en särskild enhet mot tvångsäktenskap, i form av ett samarbete mellan inrikes- och utrikesdepartementen, kallad Forced Marriage Unit. Den arbetar aktivt för att förhindra och motverka tvångsäktenskap, både inom och utanför landets gränser.

För hbtq-personer finns det en särskilt hög risk för att giftas bort mot sin vilja, då detta ses som ett sätt att ”rätta till” deras sexualitet (Almaeuropa år 2012). Barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning är också en särskilt sårbar grupp när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck och barn- och tvångsäktenskap (Tjejers rätt i samhället år 2014, TRIS Arvsfondsprojekt Gömd & Glömd och Trippelt utsatt metodstöd, Länsstyrelsen Östergötland, år 2015). I Gömd & Glömd bestämde 21 procent av deltagarna i daglig verksamhet för människor med funktionsnedsättning inte själva vem de ska gifta sig med och en lika stor del fick inte ha föräktenskapliga relationer.

Trots lagstiftningen mot tvångs- och barnäktenskap förekommer dessa typer av äktenskap fortfarande. De samtal som kommit in till Länsstyrelsen Östergötlands nationella stödtelefon handlar bland annat om genomförda tvångs- eller barnäktenskap eller oro för/planer på tvångs- eller barnäktenskap. Från januari till juni år 2019 har det kommit in 558 ärenden till den nationella stödtelefonen. 83 procent har varit flickor eller kvinnor. Minst 57 procent av de utsatta är under 18 år. Många har utsatts av flera olika förövare, såsom föräldrar, syskon, andra släktingar och före detta partners. Många har även utsatts för flera olika typer av våld och kränkningar.

Det är viktigt att alla berörda och alla verksamheter som möter barn och unga och har i uppdrag att ge stöd och skydd till dem har kännedom om den nya lagstiftningen mot tvångs- och barnäktenskap. Detta för att de ska kunna ge stöd och hjälp till unga som riskerar att utsättas eller som lever i ett tvångs- och/eller barnäktenskap.

Länsstyrelsen Östergötland (kompetensteamet mot hedersbrott) har på ett förtjänstfullt sätt arbetat fram en kampanj om den nya lagstiftningen mot tvångs- och barnäktenskap. Vi anser att det, även som ett led i arbetet med att främja mänskliga

rättigheter och som ett led i vår plan för ett starkare Sverige, finns ett behov av utökad information om samt opinionsbildning och annat förebyggande arbete mot att unga blir gifta mot sin vilja, inklusive informations- och stödåtgärder på flygplatser, som vänder sig till unga som står i begrepp att föras utomlands med flyg.

Behåll Länsstyrelsen Östergötlands och Nationellt centrum för kvinnofrids verksamhet

Länsstyrelsen Östergötland har haft uppdrag från regeringen att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck sedan år 2005. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag har bidragit till ett långsiktigt och strategiskt arbete för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, till en analys av utvecklingsbehoven samt till att samarbetet mellan länsstyrelser, mellan nationella myndigheter samt mellan myndigheter och ideella organisationer har utvecklats.

Arbetet har alltså bedrivits i drygt ett decennium och har inneburit att en kvalificerad organisation har byggts upp inom myndigheten. Inget talar för att behovet av omfattande insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck kommer att minska. Vår uppfattning är tvärtom att ökade ansträngningar måste göras på detta område.

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet arbetar med metodutveckling, utbildning, information, kunskapssammanställningar, analys av forskningsbehov samt med direkt stöd till våldsutsatta kvinnor. Förutom omfattande utbildningsverksamhet och en myndighetstäckande kunskapsbank finns vid NCK:s kliniska enhet kvinnofridsmottagningen och Sveriges största nationella stödtelefon Kvinnofridslinjen.

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt och mycket oroande samhällsproblem som orsakar stort fysiskt och psykiskt lidande. Det är samhällets ansvar att uppmärksamma och ge stöd och skydd till alla som utsätts. Länsstyrelsen Östergötland och NCK har under lång tid bedrivit ett viktigt och angeläget arbete med att stödja brottsoffer och berörda myndigheter, och har byggt upp en gedigen kunskap och erfarenhet på området.

1 januari 2018 inrättade regeringen Jämställdhetsmyndigheten. Syftet ska ha varit att säkerställa att regeringens jämställdhetspolitiska prioriteringar får genomslag genom att bidra till ett effektivt genomförande av jämställdhetspolitiken. Statskontoret kritiserade att det inte finns en tillräcklig kostnadsberäkning på vad omställningen skulle kosta, men menade att det riskerar att leda till minskad produktivitet och effektivitet. De ovannämnda verksamheterna har inga påvisbara brister utan deras verksamhet fungerar mycket bra. Såväl verksamheterna själva som Statskontoret bedömde att det fanns en stor risk att den kompetens som byggts upp går förlorad vid flytt till den föreslagna Jämställdhetsmyndigheten. Moderaterna har varit tydliga med att Jämställdhetsmyndigheten inte fick införas på bekostnad av nuvarande välfungerande verksamheter.

Mot bakgrund av ovanstående bör Länsstyrelsen Östergötlands (kompetensteamet mot hedersbrott) nationella uppdrag att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck permanentas vid länsstyrelsen och NCK:s verksamhet bör bedrivas vid Uppsala universitet fullskaligt och utan avbrott. För Moderaterna är det viktigt att värna NCK:s verksamhet.

Oskuldskontroller, ”oskuldsintyg” och könsstympning av flickor och kvinnor

Oskuldsnormen finns i hederskulturer. Könsstympning av flickor och kvinnor sker många gånger med familjens heder som förklaring för att kontrollera flickors och kvinnors kroppar och sexualitet. Könsstympning av flickor och kvinnor är förbjuden enligt lag i Sverige (lag [1982:316] med förbud mot könsstympning av kvinnor) även om flickan/kvinnan blir könsstympad utanför Sveriges gränser. Könsstympning av flickor och kvinnor är dessutom ett brott mot de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna och mot barns rättigheter.

Ingreppen har inte någon medicinsk grund och görs oftast utan bedövning. Könsstympning innebär så klart fysiskt lidande (smärtchocker, infektioner och komplikationer senare i livet) och psykiskt lidande (trauma) för de drabbade både vid stympningen och senare i livet. Könsstympning kan till och med leda till döden.

Det är oftast flickor i åldern 4–14 år som könsstympas, men även spädbarn könsstympas och ibland även vuxna kvinnor som ska gifta sig, som är gravida med sitt första barn eller som just fött sitt första barn. Det är inte känt hur många flickor och kvinnor i Sverige det kan handla om. Socialstyrelsen beräknar att 38 000 flickor och kvinnor som är bosatta i Sverige idag kan vara könsstympade. Av dessa är cirka 7 000 flickor under 18 år. Dessa uppskattningar är baserade på flickor och kvinnor med ursprung i länder i Afrika. Länder i Mellanöstern, som exempelvis Egypten och Irak, ingår inte, och studien är baserad på flickor och kvinnor som är födda i länder där prevalensen av könsstympning är över 50 procent (Socialstyrelsen år 2015).

Oskuldskontroller är ett övergrepp mot flickor och unga kvinnor. Både oskuldskontroller och ”oskuldsintyg” är förbjudna enligt lag. Det förekommer att flickor och unga kvinnor söker hjälp från sjukvården inför ett bröllop för att de vill ha ett ”oskuldsintyg” eller för att de vill genomgå en så kallad hymenoperation. Enligt en studie från år 2013 (Karolinska institutet av Niels Lynöe och Niklas Juth) svarade en majoritet av de gynekologer och allmänläkare som besvarade enkäten att de var villiga att försöka hjälpa en ung kvinna som sade sig vara rädd för våld om hon inte får ett ”oskuldsintyg” på något sätt.

Vi behöver, som ytterligare ett led i arbetet med att främja mänskliga rättigheter prioritera förebyggande och stödjande arbete mot könsstympning och oskuldskontroller.

Som ytterligare en del i arbetet mot könsstympning skulle en nationell satsning på spridning av kunskap om och opinionsbildning mot könsstympning och oskuldskontroller kunna övervägas. Detta behöver ske brett i samhället och exempel på kontaktpunkter där man kan nå relevanta målgrupper är sfi, komvux, barnavårdscentraler, mödravårdscentraler, ideella organisationer, skola (inklusive skolhälsovård), förskola, socialtjänst och rättsväsendet.

Avslutning

Hedersrelaterat våld och förtryck utgör ett allvarligt hot mot mänskliga fri- och rättigheter i vårt land, och behöver lyftas fram som en prioriterad fråga vad gäller mänskliga rättigheter. Vi måste än mer aktivt än idag gripa in till skydd för de människor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Fler insatser krävs för att motverka hedersvåldet och förtrycket – både från myndigheter och från de grupper där förtrycket förekommer. Diskussionen om våra mänskliga fri- och rättigheter,

demokratiska värderingar och jämställdhet måste hållas levande. De värderingar som har gjort Sverige till ett av världens bästa länder att leva i är värda att försvara.

Karin Enström (M)

Marta Obminska (M)

Ida Drougge (M)

Erik Ottoson (M)

Lars Jilmstad (M)